

УДК 37.012:930.2:929"08/185"(477)(045)

Розман Ірина Іллівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна
rozmanii@ukr.net

Савчук Борис Петрович

доктор історичних наук, професор
професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
boris_savchuk@ukr.net

ВИТОКИ І ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ (ІХ СТ. – СЕРЕДИНА ХІХ СТ.)

Анотація. Актуальність дослідження заявленої у назві статті проблеми полягає у двох аспектах: науково-теоретичному, зумовленому недостатнім рівнем її дослідження в сучасній українській історико-педагогічній науці, та освітньо-педагогічному, що визначається потребою персоніфікації змісту навчальних дисциплін, які забезпечують підготовку майбутніх педагогів. Мета статті полягає у тому, щоб, виходячи з аналізу історико-педагогічних джерел, у ракурсі сучасного наукового дискурсу з'ясувати витoki і генезу формування української педагогічної біографістики у ІХ – середині ХІХ ст. У процесі дослідження використовувалися різні групи методів: загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення і порівняння та ін.); дисциплінарні, які використовуються в історико-педагогічній науці, та міждисциплінарні (історико-генетичний, історико-структурний, історичної актуалізації, порівняльно-історичний, періодизації, та ін.); частково наукові, (наратив, контент аналіз, дискурс-аналіз, системно-структурний аналіз) тощо. Результати дослідження полягають у визначенні символічного початку формування української педагогічної біографістики (поява твору «Повчання Володимира Мономаха» (1116, 1118) та основних етапів розвитку цього процесу: літописний (ХІІ – ХVІІІ ст., з перервами); агіографічний (ХІ – ХVІІІ ст.); «джерелознавчий» (ХV – 60-ті рр. ХІХ ст.). Здійснено аналіз визначних пам'яток давньоруської писемності (літописи, житія, агіографічні твори тощо), які становлять важливе джерело педагогічної біографістики та історії української педагогіки.

Ключові слова: педагогічна біографістика, історико-педагогічна наука, давньоруські літописи, житійна література, агіографічні твори.

Вступ. Усебічне, цілісне, глибоке осмислення будь-якого історико-педагогічного процесу і явища потребує з'ясування його витоків і генези. У контексті задекларованої у назві статті проблеми це передбачає пошук конкретних джерел, які позначають майже тисячолітню історичну ретроспективу зародження і становлення педагогічної біографістики в Україні.

Актуальність дослідження полягає у двох аспектах: науково-теоретичному, обумовленому недостатнім рівнем її дослідження в сучасній українській історико-педагогічній науці, та освітньо-педагогічному, що визначається потребою персоніфікації змісту навчальних дисциплін, які забезпечують підготовку майбутніх педагогів. Вивчення педагогічних персоналій становить один із один з пріоритетних напрямів розвитку сучасної історико-педагогічної науки, що засвідчує поява численних дисертацій, монографій, статей, присвячених знаним і маловідомим діячам, які зробили реальний внесок у розвиток освіти і педагогічної думки України. У зв'язку із цим актуалізується потреба аналітичного осмислення початків зародження української педагогічної біографістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та формулювання мети дослідження. Проблема формування і розвитку педагогічної біографістики активно розробляється у двох основних площинах: а) шляхом розробки її теоретико-методологічних засад (О.Адаменко, Г.Белан, Н.Гупан, Н.Дічек, Н.Побірченко, О.Сухомлинська та ін.); б) у контексті вивчення окремих педагогічних персоналій, що, зокрема, увиразнюють матеріали першої книги «Українська педагогіка в персоналіях. Х–ХІХ століття», виданої за редакції В.О.Сухомлинської (2005) [9]. Утім, цілісної синтезованої рефлексії цього питання сучасна історико-педагогічна наука ще не запропо-

нувала.

Тому в статті ставимо за мету з'ясувати витoki і генезу формування української педагогічної біографістики, що зароджувалася в широкому контексті становлення національної біографістики. Означена мета передбачає розв'язання таких завдань: а) обґрунтування символічного початку виникнення української педагогічної біографістики; б) визначенні основних етапів її розвитку за досліджуваного періоду; в) аналіз визначних пам'яток давньоруської писемності, які становлять важливе джерело педагогічної біографістики та історії української педагогіки; г) ініціювання ширшого наукового дискурсу з цієї актуальної історико-педагогічної проблеми.

У процесі дослідження використовувалися такі основні групи методів: загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, ідеалізація і формалізація, узагальнення і порівняння); дисциплінарні, що використовуються в історико-педагогічній науці, та міждисциплінарні, які залучають прийоми і процедури суміжних галузей знань (історико-генетичний, історико-структурний, історико-логічний, ретроспективного синтезу, історичної актуалізації, порівняльно-історичний, періодизації та ін.); частково наукові (наратив; контент аналіз; дискурс-аналіз; системно-структурного, системно-функціонального, системно-динамічного аналізу; аналізу систем знань тощо).

Виклад основного матеріалу. При розв'язанні означених завдань беремо до уваги розроблені сучасними науковцями загальні періодизації розвитку історико-педагогічного процесу в Україні. Передусім спираємося на запропоновану О.Сухомлинською періодизацію «духовно-інтелектуальної біографії», яка розглядається як специфічний прояв національної педагогічної думки й охоплює три великі хроноло-

гічні періоди: 1) педагогічна думка Княжої доби та Козаччини (X – XVIII ст.); 2) педагогіка Просвітництва (XIX ст.); 3) педагоги України у XX ст. При їхньому визначенні вчена спиралася на три основні методологічні підходи: а) культурно-антропологічний (культуросфера у вигляді ідеальних об'єктів (образи, смисли, знаки) і матеріальних носіїв – тексти й особи, здатні їх розуміти); б) стадіальний; в) культурно-антропологічний (соціальні, політико-правові, економічні процеси) [8, с.7].

Означені підходи враховуємо як важливий методологічний інструмент, однак вивчення динаміки та розробка періодизації формування і становлення історико-педагогічної біографістики потребують більш предметних і конкретних критеріїв. Ідеться про те, що історична ретроспектива цього процесу виглядає не такою «щільною», як розвиток педагогічної думки, яка, по-перше, включає персоналії, які не мали педагогічного фаху (це певною мірою характерно і для педагогічної біографістики), по-друге, не завжди передбачає предметне вивчення їхніх біографій, використання джерел особистого походження, абстрагується від бібліографії тощо.

Тому при розробці періодизації історичного розвитку педагогічної біографістики, по-перше, акцентуємо на виявленні й аналізі різних видів джерельних матеріалів; по-друге, спираємося на науково-дослідницький досвід історичної біографістики, тисячолітня традиція якої досліджена досить ґрунтовно.

З таких позицій виокремлюємо перший найбільший період зародження історико-педагогічної біографістики, який, зважаючи на його характерні риси, трактуємо як «емпіричний». Він охоплює значні часові межі IX – 60-х рр. XIX ст. Зважаючи на домінуючі види джерельних матеріалів і літературних пам'яток, у ньому виокремлюємо три основні «струмені», які співвідносимо з умовними етапами цього процесу: а) літописний (XII – XVIII ст., з перервами); б) агіографічний (XI – XVII ст.); в) «джерелознавчий» (XV – 60-ті рр. XIX ст.), що позначається появою біографічних творів, мемуарів, епістолярію, інших артефактів. Означені «струмені-етапи» увиразнюють багатогаровість і складну динаміку цього процесу, тож не можуть позначати його окремі часові відрізки, позаяк вони, по-перше, перетинаються і накладаються один на одного, по-друге, у кожному з них існували та повноцінно розвивалися різні літературні й біографічні жанри.

Символічним початком української історико-педагогічної біографістики можна вважати визначну (і єдину світську, що зберігалася із початку XII ст.) пам'ятку давньоруської літератури «Повчання Володимира Мономаха» (1116, 1118).

Через призму двохсотрічного наукового дискурсу навколо неї [3, с.289-290] та предмета нашого дослідження акцентуємо на органічному поєднанні в ній дидактично-виховного й автобіографічного компонентів. Спершу на прикладі власного життя («коли був я молодим і zostався») князь Володимир дає своїм дітям поради, багато з яких не втратили актуальності: «Не наслідуй лиходіїв, не заздри тим, що творять беззаконня»; «...убогих не забувайте, але, наскільки є змога, по силі, годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю вступіть самі, а не давайте сильним погубити людину»; «... гордості не майте в серці і в умі»; «Старих шануйте, як отця, а молодих – як братів»; «Лжі бережіться, і п'янства, і блуду, бо в сьому душа погібає і тіло» і т. ін. Підсумувавши ці моральні настанови («якщо забуваєте [це] все, то часто перечитуйте») [4, с.454, 457-458], автор переходить до автобіографічної частини («А тепер я вам розповім, діти

мої, про труд свій»... [упродовж] тринадцяти літ»), де оповідає численні «походи і лови» та «возсідання на престол» [4, с.458-461]. Так, через власний життєвий досвід князь як правдивий наставник-гуманіст доводить правомірність своїх порад, підкреслюючи у заключній частині, що не себе хоче прославити («не хвалю я себе, ні одвагу своєю»), а прагне «добра своїм дітям» [4, с.461-463].

«Повчання» не зовсім відповідає класичним канонам поширеного в Середньовіччі жанру батьківських повчань, а є оригінальним твором, де автор дає свої поради образно й виразно, спираючись на факти української історії і власного життя. Князь Мономах правомірно посідає окреме місце в плеяді визначних персоналій української педагогіки [9, с.28-32]).

Давньоруську літописну біографічну традицію, представлену князівськими життєписами і некрологами, розглядаємо як цінне інформаційне джерело історико-педагогічної біографістики, яке через призму життєписів державних діячів розкриває дидактично-виховні ідеї, що розширюють уявлення про зміст, характер, особливості педагогічної думки в Київській Русі. Зокрема, за правління Ярослава Мудрого, в 1037 р., з'явився літописний звід, де важливі біографічні характеристики князя підкреслювалися показом його просвітницької діяльності, турботи про освіту, гідної поведінки, яка мала стати прикладом для наслідування [1, с.30].

З означених позицій у «Повісті минулих літ» (бл. 1113 р.) [4, с.1-178], авторство якої пов'язують зі славетним Нестором, заслуговують на увагу пізнавальні виховні аспекти створених ним життєписів, приміром, про князя Кия. Під кутом зору особистих чеснот цього діяча спростовується версія, буцімто він був простим перевізником на Дніпрі й доводиться його шляхетне походження. У такому ж контексті становлять інтерес уміщені у Київському літописі XII ст. докладні життєписи і панегіричні статті про князів, зокрема Ростислава, Ізяслава, особливо Святослава, які також надіялися всілякими чеснотами й представлялися як приклад для наслідування підданими [4, с.178-367].

Значну цінність для історико-педагогічної біографістики становить «Волинський короткий літопис», що доводить події до 40-х рр. XV ст. та містить описи життя і діяльності відомих будівничих національного шкільництва, просвітителів і представників педагогічної думки: князя К. Острозького (закінчується традиційною похвалою на його честь); Т.Земка, П.Могили, П.Беринди, інших діячів (подаються їхні генеалогії та присвячені їм панегірики і поезії) [7].

Слід відзначити, що саме давньоруська літописна традиція заклала теоретичні засади уніфікації біографічних даних за певним критеріями. Науковці визначили, що представлені в ній життєписи, крім суто біографічних даних (дати народження, смерті, заслуги тощо), характеризували історичних діячів за певною схемою на основі чітких ознак: зовнішність (зріст, риси обличчя, сила тощо); виняткові риси правителів (ставлення до оточення, народу, перемог і поразки тощо); їхня освіченість (любов до книг, знання законів і мов, полеміка з книжниками тощо); риси характеру (гордість, честолюбство, лицарство і т. ін.); особливості поведінки та побут (добропорядність, пияцтво, схильність до розпусти і т. ін.) [цит. за: 1, с.31]. Ці аспекти також варто враховувати в їхніх характеристиках як педагогічних персоналій.

В означеному контексті становлять інтерес козацькі літописи XVII – XVIII ст. (літопис Самовидця, Густинський літопис та ін.), де історичні персоналії представлені найбільш реально і яскраво, адже їхній

характер, вдача, мотиви вчинків предметно тлумачилися й оцінювалися. Важливу роль у цьому відіграли введені до обігу документи особистого походження – хроніки, автобіографії, щоденники, мемуари, записні книжки тощо. Ці матеріали, поряд із авторськими творами, становлять головні джерела для вивчення біографій і творчої спадщини відомих учених, культурно-освітніх і церковних діячів, що зробили вагомий внесок у розвиток української педагогічної думки, до прикладу, І.Вишеньського, Г.Смотрицького, І.Борецького, Ф.Прокоповича, М.Козачинського та ін.

Ще виразніше, порівняно з літописами, у давньоруській літературній традиції біографічній і «педагогічній» (просвітницько-моралізаторський) компоненти проявилися в агіографічних (грец. святий і пишу) джерелах або житіях – розповідях про духовних і світських осіб, канонізованих християнською церквою. Композиційно вони складаються з трьох частин. У вступі автор, керуючись «топосом скромності», визнає брак власної освіти і хисту та висловлює похвалу своєму герою. Друга, основна біографічна частина мала канонізовану схему: фіксація місця і часу народження діяча; тлумачення його імені; розповідь про батьків, навчання з акцентом на внутрішній світ особи, її почуття і прагнення до самопізнання, які спричинили втечу від світського життя, перехід у стан чернецтва; констатація благочестивої смерті тощо. Відтак у третій заключній частині – епілозі – викладалися погляди і настанови святого щодо ведення праведного духовного життя, дотримання моральних засад у міжлюдських стосунках, вірного служіння Богові тощо [5, с.29-30].

Упродовж шести сторіч українська агіографічна традиція пройшла низку етапів та нагромадила унікальні писемні джерела, які становлять окрему сторінку формування педагогічної біографістики. Про життєдіяльність відомих святих давньоруської доби XI – середини XIII ст. розповідають такі визначні пам'ятки писемності, як «Житіє преподобного Антонія Печерського», «Сказання про Бориса і Гліба», «Житіє преподобного отця нашого Авраамія Смоленського» та ін. Виокремлюється група т. зв. княжого житія, як-от: «Сказання про княгиню Ольгу», «Житіє великого князя Володимира, у святому хрещенні Василія», «Житіє святого благовірного князя Олександра Невського» та ін. Тексти цих творів дають важливі уявлення про розвиток культури, освіти і педагогічної думки Київської Русі [2]. Зважаючи на структуру й інформаційно-змістову наповненість, вони виходять за межі поняття «автентичне першоджерело», адже мають біографічну частину, де попри чинні канони присутня суб'єктивна позиція автора, який вдавався до тлумачення і систематизації певного матеріалу.

Окреме місце в українській агіографічній традиції належить Феодосію Печерському (1008/9-1074), що став третім, після Бориса і Гліба, святим, канонізованим Руською церквою 1108 р. та її першим преподобним. Авторство присвяченого йому «Житія преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського» приписують Несторові-Літописцю. Ця визначна пам'ятка давньоруської писемності, що оповідає, як за роки чернечого служіння перших ігуменів Антонія і Феодосія Києво-Печерський монастир перетворився на потужний центр освіти України, за багатьма ознаками відповідає сучасним уявленням про жанр біографії. Твір має універсальне для різних генерацій молоді дидактично-виховне значення, адже, до прикладу, подає цікаві факти про дитинство і юність Феодосія: як замість ігор з однолітками він

прагнув служити в храмі; як не хотів носити красиві «одежинки», як за власною ініціативою пік просфори; як мати карала 13-річного підлітка «за святість» тощо [2].

Сучасні науковці вважають Феодосія Печерського одним із перших на Русі гуманістично й соціально спрямованих педагогів та просвітителів, який поєднав освіту, християнську мораль, ідеї соціальної справедливості [10, с.25]. Підстави для цього дають написані ним повчання (налічують до 11) – твори морально-виховного змісту, що проповідують загальнолюдські цінності і християнські чесноти (любов до ближнього, терплячість, смирення) та необхідність викорінення згубних вад і звичок.

Українська агіографічна традиція може стати окремим предметом дослідження як компонент розвитку педагогічної біографістики та історії педагогічної думки (чимало репрезентованих нею святих уже представлено в сучасній літературі як педагогічні персоналії [9]). Її друге піднесення у XVII – XVIII ст. пов'язано з утвердженням під впливом західної біографічної прози естетико-художніх принципів бароко.

Знаковим твором став первісток української барокової агіографії «Патерикон або житія св. отців печерських» (К., 1635, який, будучи оригінальною редакцією Патерика, здійсненою С.Косовим, сподвижником П.Могили, істотно вплинув на розвиток цього жанру). Для його головних композиційних одиниць, якими є житія і житійні оповідання (про ігуменів Варлама, Никона, Стефана; про «святих блаженних перших ченців печерських» Матфея, Деміяна, Єремію тощо), характерне більш або менш повне представлення їхніх біографій. Оповідаючи про походження, дитинство, навчання, трудову, подвижницьку діяльність святого, біограф акцентує на їхньому внутрішньому духовному зламі, відтак прозрінні й таким чином передає глибокі індивідуальні світовідчуття і переживання [6].

Життя були адресовані українському населенню Речі Посполитої, тож через образи конкретних осіб, їхні погляди і думки, дії і вчинки, які ілюструвалися й коментувалися катехитичними тезаами, віряни мали переосмислювати свою духовну сутність, моральність. Виховний вплив забезпечував незалежний від конкретно-історичних умов трансцендентний зміст аскетичних подвигів подвижників, який розкривався в одному контексті з положеннями Святого Письма. Отже, вплетення біблійних текстів у сюжетні лінії біографій реальних людей становить одну з визначальних дидактичних ознак агіографічних творів.

Розвиток духовної культури України, що за установленню періодизацією окреслюється Давньоруською добою (IX – XIV ст.), Польсько-Литовською добою (XIV – перша половина XVII ст.), добою української козацької державності (остання чверть XVII – XVIII ст.), добою національного відродження (XVIII – початок XX ст.), позначається великим масивом біографічних творів і джерел особистого походження. Цей досі непізнаний корпус писемних пам'яток має стати предметом усебічного вивчення з позицій педагогічної біографістики та історії української освіти і педагогічної думки загалом. Як промовисті артефакти, що увиразнюють окремі скельця цього масштабного явища, відзначаємо фундаментальні біографії-життєписи визначних педагогів, культурних діячів, просвітителів (П.Куліша, К.Острозького та ін.); некрологи як панегіричний напрям літератури (П.Беринди, І.Величковського Т.Земки, П.Могили, М.Смотрицького, К.Саковича та ін.), ґрунтовні мемуарні твори (О.Барвінського, О.Лотоцького

та ін.), меморіальні автобіографії (В.Антоновича, М.Грушевського, М.Драгоманова та ін.), епістолярна спадщина (М.Грушевського, Ю.Дрогобича-Котермака, І.Франка та ін.).

Висновки. Отже, витоки формування української педагогічної біографістики сягають доби Давньоруської державності, коли з'являються перші знакові твори, які структурно-змістово і жанровою спрямованістю відповідають сучасним уявленням про літературу, присвячену педагогічним персоналіям. Відтак упродовж наступних сторіч нагромаджують-

ся літературні твори (літописи, житія та ін.), а також мемуари, автобіографії, некрологи тощо, які мають автобіографічні й аналітичні частини та виразну дидактично-виховну спрямованість. Вони становлять потужний масив джерельних матеріалів, який повинен стати предметом усебічного ґрунтовного дослідження з позиції педагогічної біографістики та історико-педагогічної науки. Це сприятиме ліквідації значної прогалини щодо вивчення педагогічних персоналій та освітньо-педагогічних процесів в Україні у IX – середині XIX ст.

References

1. Braichevska, O.A., Liashko, S.M., & Chyshko, V.S. (1996). Pro tradytsii ta dzhereloznavchu bazu natsionalnoi biohrafichnoi shkoly (kinets X – pochatok XX st.) [About the tradition and source-study base of the national biographical school (the end of the X – the beginning of the twentieth century.)]. *Ukrainska biohrafistyka [Ukrainian biography]*, 1, 29-44 [in Ukrainian].
2. Bychkov, S. (1992). *Zhyzneopysanyia dostopamiatnykh liudei zemli Russkoi (X–XX vv.) [Lives of the memorable people of the Russian land (X–XX centuries)]*. Moscow: Moskovskiy rabochiy [in Russian].
3. Kotliar, M.F., & Plachonin, A.H. (2011). «Povchannia» Volodymyra Monomakha *Entsyklopediia istorii Ukrainy [«Povchannia» by Volodymyr Monomakh Encyclopedia of the History of Ukraine]*. Vol.8. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
4. *Litopys ruskyi. Za Ipatyskym spyskom pereklav L.Makhnovets [Russian chronicle. L.Makhnovets translated according to the Ipaty list]* (1989). Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
5. Pavlenko, H.I. (2005). *Ahiografii. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Hagiography. Encyclopedia of Ukrainian History]*. Vol.1. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
6. Sinkevych, N. (2013). «Paterykon» Sylvestra Kosova: *pereklad ta doslidzhennia pamiatky [«Paterykon» by Sylvestr Kosov: translation and research of the monument]*. Kyiv: Phoenix [in Ukrainian].
7. Shevchuk, V. (Ed.) (2016). *Korotki ukrainski rehionalni litopysy [Short Ukrainian regional chronicles]*. Kyiv: Vydavnytstvo «Klio» [in Ukrainian].
8. Sukhomlynska, O.V. (2005). *Perednie slovo [Foreword]*. In Sukhomlynska, O.V. (Ed.), *Ukrainska pedahohika v personaliiakh: U dvokh knyгах. Knyga persha: X – XIX stolittia [Ukrainian pedagogy in personalities: Two books. Book 1: X – XIX centuries]* (pp.3–8). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
9. Sukhomlynska, O.V. (Ed.) (2005). *Ukrainska pedahohika v personaliiakh: u dvokh knyгах Knyga persha: X – XIX stolittia [Ukrainian pedagogy in personalities: in two books. – Book 1: X – XIX centuries]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
10. Tryhubenko, V.V. (2005). *Feodosii Pecherskyi [Feodosiy Pecherskyi]*. In Sukhomlynska, O.V. (Ed.), *Ukrainska pedahohika v personaliiakh: U dvokh knyгах. Knyga persha: X – XIX stolittia [Ukrainian pedagogy in personalities: Two books. Book 1: X – XIX centuries]* (pp.23–28). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Список використаної літератури

1. *Брайчевська О. А. Про традиції та джерелознавчу базу національної біографічної школи (кінець X – початок XX ст.) / О.А.Брайчевська, С.М.Ляшко, В.С.Чишко // Українська біографістика. – 1996. – Вип. 1. – С.29-44.*
2. *Жизнеописания достопамятных людей земли Русской (X–XX вв.) / сост. С.Бычков. – Москва, 1992. – 534 с.*
3. *Котляр М.Ф. «Повчання» Володимира Мономаха Енциклопедія історії України / М.Ф.Котляр, А.Г.Плахонін. – К.: Наукова думка, 2011. – Т.8. – С.289 – 290.*
4. *Літопис руський. За Іпатським списком переклав Л.Махновець. – К.: Дніпро, 1989. – 592 с.*
5. *Павленко Г.І. Агіографія. Енциклопедія історії України / Г.І.Павленко. – К.: Наукова думка, 2005. – Т.1. – С. 29-30.*
6. *Сінкевич Н. «Патерикон» Сильвестра Косова: переклад та дослідження пам'ятки / Н.Сінкевич. – К.: Фенікс, 2013. – 712 с.*
7. *Короткі українські регіональні літописи / упор. В.Шевчук. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2016. – 448 с.*
8. *Сухомлинська О.В. Передне слово. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. перша. X–XIX століття / за ред. В.О.Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С.3-8.*
9. *Українська педагогіка в персоналіях: у двох кн. – Кн. перша. X – XIX століття / за ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 621 с.*
10. *Тригубенко В.В. Феодосій Печерський. Українська педагогіка в персоналіях: У двох кн. – Кн. перша. X – XIX століття / за ред. О.В.Сухомлинської / В.В.Тригубенко. – К.: Либідь, 2005. – С. 23 – 28.*

Стаття надійшла до редакції 21.03.2018 р.

Стаття прийнята до друку 26.03.2018 р.

Розман Ирина

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры филологических дисциплин и социальных коммуникаций
Мукачевский государственный университет,
г.Мукачево, Украина

Савчук Борис

доктор исторических наук, профессор
профессор кафедры педагогики имени Богдана Ступарика
ГВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени В.Стефаника»,
г.Ивано-Франковск, Украина

ІСТОКИ И ГЕНЕЗИС ФОРМИРОВАНИЯ УКРАИНСКОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ БИОГРАФИСТИКИ (IX в.– СЕРЕДИНА XIX в.)

Аннотация. Актуальность исследования проблемы заключается в двух аспектах: научно-теоретическом, обусловленном недостаточным уровнем ее исследования в современной украинской историко-педагогиче-

ской науке, и образовательно-педагогическом, что определяется необходимостью персонификации содержания учебных дисциплин, обеспечивающих подготовку будущих педагогов. Цель статьи заключается в том, чтобы, исходя из анализа историко-педагогических источников, в ракурсе современного научного дискурса выяснить истоки и генезис формирования украинской педагогической биографистики в IX – середине XIX в. В процессе исследования использовались различные группы методов: общенаучные (анализ и синтез, индукция и дедукция, обобщение и сравнение и др.); дисциплинарные, которые используются в историко-педагогической науке, и междисциплинарные (историко-генетический, историко-структурный, исторической актуализации, сравнительно-исторический, периодизации и др.); частично научные (нарратив, контент анализ, дискурс-анализ, системно-структурный анализ) и др. Результаты исследования заключаются в определении символического начала формирования украинской педагогической биографистики (появление произведения «Поучение Владимира Мономаха» (1116, 1118) и основных этапов развития этого процесса: летописный (XII - XVIII вв., с перерывами) агиографический (XII - XVII вв.), «источниковедческий» (XV - 60-е гг. XIX в.). Осуществлен анализ выдающихся памятников древнерусской письменности (летописи, жития, агиографические произведения и т.п.), которые составляют важные источники педагогической биографистики и истории украинской педагогики.

Ключевые слова: педагогическая биографистика, историко-педагогическая наука, древнерусские летописи, жития, агиографические произведения.

Rozman Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Philology and Social Communications
Mukachevo State University,
Mukachevo, Ukraine

Savchuk Boris

Doctor of Historical Sciences, Professor
Professor of Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy
State University «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»
Ivano-Frankivsk, Ukraine

**THE ORIGINS AND GENESIS OF THE UKRAINIAN PEDAGOGICAL SCIENTIFIC BIOGRAPHY
FORMATION
(IX CENTURY– THE MIDDLE OF THE XIX CENTURY)**

The study of pedagogical personalities is one of the priority directions of the development of modern historical and pedagogical science. The article analyzes the work of researchers who lived and worked in Ukraine and made the first attempts to study the biographies and creative heritage of prominent figures in education and pedagogy. During this period there is a complex and to some extent a contradictory process of Ukrainian pedagogical biography science formation. The article reveals the origins and genesis of the formation of Ukrainian pedagogical scientific biography in the 9th - the middle of the 19th century. Its symbolic beginning (the appearance of the work «The Instruction of Vladimir Monomakh» (1116, 1118) and the contingent stages of development – chronicle (XII – XVIII centuries, with interruptions), hagiographic (XI – XVII centuries), «source study» (XV – 60s of the 19th century) – are defined; the sights of Old Russian writing (chronicles, life, hagiographic works, etc.) which constitute an important source of pedagogical scientific biography and the history of Ukrainian pedagogy are analyzed. The need for their subject research from the specified positions is updated. The authors consider the ancient Russian chronicle biographical tradition, which is represented by princely biographies and obituaries, as a valuable informational source of historical and pedagogical scientific biography. In this context, the following literary monuments are analyzed: «The Instruction of Vladimir Monomakh», «The Tale of Past Years», «Volyn Short Chronicle», Cossack Chronicles of XVII – XVIII centuries, etc. For six centuries, the Ukrainian hagiographic tradition had been passing a number of stages and accumulated unique written sources, which constitute a separate page for the formation of pedagogical scientific biography. The figure of Theodosius of the Pechersk – one of the first humanistic and socially oriented teachers and educators in Rus – is underlined. It is noted that the Ukrainian hagiographic tradition can become a separate subject of research as a component of the development of pedagogical scientific biography and history of pedagogical thought.

Key words: pedagogical scientific biography, history and pedagogical science, ancient chronicles, life literature, hagiographic works.